

Getuigen van Christus Willibrordzondag 2009

Bijna 100 jaar geleden werd in het Schotse Edinburgh de Wereldzendingconferentie gehouden, die het begin markeerde van de moderne oecumenische beweging. Een belangrijk inzicht van deze conferentie was dat zendingsgenootschappen niettegenstaande hun grote ijver om het Evangelie tot aan de uiteinden der aarde te brengen, feitelijk bijdroegen aan de voortplanting van de verdeeldheid tussen de kerken in andere delen van de wereld. Met andere woorden: de zending om het Evangelie te verkondigen werd behartigd door verdeelde kerken. Dit in tegenspraak met de opdracht van Jezus aan zijn leerlingen om de eenheid te bewaren (Joh. 17.21). Op initiatief van bisschop Charles Brent (1862-1929) van de Episcopale Kerk van de VS werd in 1927 de beweging voor Geloof en Kerkorde opgericht met het doel om de eenheid van de Kerk te bevorderen ten behoeve van een meer geloofwaardige missie van de Kerk. De missionaire dynamiek kan daarom in oecumenisch verband niet losgemaakt worden van het streven naar eenheid.

Met het thema 'Getuigen van Christus' sluiten we op Willibrordzondag aan bij de voorbereiding van het jubileum van deze Wereldzendingconferentie dat in 2010 opnieuw in Edinburgh zal worden gevierd. De voorbereidingen daarvoor zijn in volle gang. Vanaf 2005 wordt gewerkt aan een netwerk voor de uitwisseling en samenwerking op het gebied van missie en zending. Dankzij de moderne technieken van internet, facebook en twitter is het mogelijk om wereldwijd direct te communiceren met mensen uit andere delen van de wereld. Op de site www.edinburgh2010.org is informatie te vinden over de thema's en de vele activiteiten die in het kader van Edinburgh 2010 worden georganiseerd.

In vergelijking met honderd jaar geleden

zijn er enkele belangrijke verschillen. Anders dan de conferentie in 1910 kiest Edinburgh 2010 voor een policentrische benadering. Het jubileum van de wereldzendingconferentie wordt op vele plaatsen gevierd. Terwijl de conferentie in 1910 overwegend gedomineerd werd door de protestantse zendingsgenootschappen, komen de deelnemers aan Edinburgh 2010 uit alle kerkelijke tradities en confessies. Een derde belangrijk verschil dat Edinburgh 2010 zichtbaar zal maken, is dat het zwaartepunt in het wereldchristendom in de afgelopen eeuw naar het Zuiden verschoven is.

Wat is het doel van Edinburgh 2010?

Op de bovengenoemde website worden zes doelstellingen genoemd. Onder andere de kerken gelegenheid geven om met elkaar te vieren wat God gedaan heeft voor de groei van de Kerk in de afgelopen honderd jaar en om in gezamenlijk gebed het getuigenis van de kerken in de 21e eeuw te bekrachtigen. Ook wil de conferentie met gebruikmaking van de moderne communicatietechnieken wereldwijd het gesprek over missie en zending tussen oude en nieuwe missieorganisaties op gang brengen en de samenwerking bevorderen.

De huidige ontwikkelingen in de Nederlandse oecumene sluiten hierbij goed aan. De missionaire opdracht staat bovenaan de oecumenische agenda. Het manifest 'wij kiezen voor eenheid' dat kort voor de zomer verscheen, wordt gekenmerkt door een nieuw missionair elan. Eenheid en missie worden in dit manifest met elkaar verbonden waar staat: 'Wij kiezen voor eenheid, omdat er een gezamenlijke opdracht is: het evangelie te verkondigen en een levende kerk te zijn voor mensen van vandaag.' Dat is ook de inzet op Willibrordzondag 2009. ◉

Inhoudsopgave

■ Pag. 1

'Getuigen van Christus'
Willibrordzondag vraagt om een oecumenische aanzet tot verkondiging van het Evangelie in onze tijd

■ Pag. 2-3

Een loflied op de universele broederschap

Het voorbeeld van Charles de Foucauld

■ Pag. 3-4

Ken jezelf en wees authentiek

Jongerenambassadeurs van de Raad van kerken doen verslag

■ Pag. 4-5

Een oecumenische leefwijze voor de kerken?

Studieproject op initiatief van voorzitter en secretaris van Raad van Kerken in Oegstgeest

■ Pag. 6-7

Excommunicatie en oecumene

Prof. dr. R. Huysmans over juridische aspecten op de weg naar het herstel van eenheid

■ Pag. 7-8

Oecumenisch geloofsgesprek

Oosters Leerhuis van KVO en Protestantse gemeente gaat derde jaar in.

■ Pag. 8

Berichten uit de vereniging

Opbrengst Actie Irak, Algemene Ledenvergadering, Oosters Leerhuis en poster Willibrordzondag

Een loflied op de universele broederschap

door Gerard Moorman

De Fransman Charles de Foucauld (1858-1916) is in Nederland lange tijd relatief onbekend gebleven. Zijn zaligverklaring in 2005 heeft daar enige verandering in gebracht. Eindelijk kwam er ook in Nederland meer aandacht voor het leven en de boodschap van deze religieuze figuur die in geen enkel hokje past: niet die van monnik, missionaris of pastor. Hij noemde zichzelf het liefst 'universele broeder'.

Wendingen

De levensloop van Charles de Foucauld kent vele wendingen. Net als een aantal andere grote figuren uit de christelijke traditie, gaf hij zich in zijn jeugd over aan het najagen van plezier en genot. Hij was van adellijke stand en beschikte daardoor over de nodige financiële middelen. Toen hij als jonge militair naar Algerije werd gestuurd, maakte hij het daar met zijn feestpartijen en amoureuze escapades zo bont dat hij binnen de kortste keren oneervol werd ontslagen. Maar hij keerde terug in het leger en toonde zoveel moed en kundigheid tijdens een Arabische opstand dat hij groot respect afdwong bij zijn oude kameraden. Zijn militaire carrière brak hij kort erna echter af om een uiterst riskante onderzoekreis te ondernemen in Marokko, dat in die tijd verboden terrein was voor Europeanen. De studie die hij nadien publiceerde oogstte veel lof. Maar ook een wetenschappelijke carrière brak hij in de knop af. In Noord-Afrika was hij diep onder de indruk geraakt van de religiositeit van de moslims. Daardoor en door het voorbeeld van een diepgelovig familielid raakte hij weer op het spoor van het katholieke geloof dat hij als tiener overboord had gegooid. Hij trad in bij de Trappisten, een van de strengste ordes binnen de katholieke kerk. Maar hij bleef dromen van een vorm van religieus leven dat tot dan toe niet bestond. Het gewone leven van Jezus in Nazareth, een timmermanszoon temidden van mensen, was zijn leidraad. De Foucauld vertrok eerst naar Nazareth, waar hij drie jaar als kluisenaar woonde en als klusjesman werkte in een Clarissenklooster. Daarna ging hij weer naar Noord-Afrika om daar het 'Nazareth'-leven te leiden: biddend en werkend midden tussen de lokale mensen. Hij leefde ja-

renlang als enige Europeaan temidden van een Toearegstam en raakte steeds dieper geworteld in hun gemeenschap en cultuur. Maar volgelingen kwamen er tijdens de zestien jaar dat hij er verbleef nooit, hoezeer hij daar ook naar streefde en verlangde. Op 1 december 1916 werd hij, 58 jaar oud, in de zuidelijke Sahara van Algerije doodgeschoten door een groep opstandige Toearegs. Met zijn dramatische dood houdt het verhaal echter niet op. Het is alsof de graankorrel die hij met zijn voorbeeld had gezaaid, pas na zijn dood kon ontkiemen. In de jaren '30 van de vorige eeuw komt het tot de stichting van een aantal congregaties die in zijn voetsporen treden. Later zijn daar andere gemeenschappen en groepen bijgekomen, niet alleen binnen de katholieke kerk, maar ook in de Anglicaanse en Lutherse kerk.

Actuele betekenis

Als er iets is wat we kunnen leren van het leven van De Foucauld is het wel dat er verbondenheid mogelijk is over grenzen van cultuur, ras en religie heen. Het lukte deze man van adellijke afkomst om thuis te raken in een gemeenschap die in alle opzichten verschilde van die waarin hij was opgegroeid. Hij verwezenlijkte zijn ideaal van 'universele broeder' stap voor stap. Door lange tijd het leven te delen met mensen op één plek, raakte hij steeds meer los van de theologische en culturele vooringenomenheid die hij als Fransman en gedreven katholiek nu eenmaal meenam naar Algerije. Hij had aanvankelijk de naïeve hoop dat mensen zich dankzij zijn voorbeeld zouden bekeren. Maar hij zag al gauw in dat dit niet kon. Hij heeft zich met dit feit ook kunnen verzoenen. Hij komt steeds meer tot het inzicht dat

◆ Charles de Foucauld (1858 - 1916)

het erom gaat dat de anderen goede moslims zijn. Zijn respect en waardering voor de cultuur van de Toearegs groeit in de loop der jaren. Hijzelf wordt, na aanvankelijk wantrouwen, door de lokale bevolking steeds beter geaccepteerd. Men beschouwt hem als een maraboet, een heilige man. In een tijd als deze, waarin de islam vaak zo negatief in het nieuws komt, is het goed om te horen hoe iemand met wortels in de christelijke cultuur zo geraakt kan worden door het voorbeeld van moslims dat daarmee een proces van bekering op gang wordt gebracht. Het is een prachtig voorbeeld van interreligieuze dialoog die elk van beide partners ertoe brengt het eigen geloof op een betere manier te beleven.

Oecumene

Charles de Foucauld was een tijdgenoot van de pioniers van de oecumenische beweging. Het is echter zeer onwaarschijnlijk dat hij wist van de eerste Wereldzittingsconferentie die in 1910 in Edinburgh (1910) plaatsvond. Daarvoor leefde hij in de Sahara veel te geïsoleerd van het grote wereldgebeuren. Hij was in veel opzichten een kind van zijn tijd, opgeleid in

het triomfalistische en militante katholicisme van de 19e eeuw. Maar zijn roeping tot universele broederschap deed hem de benauwende hokjes van dit katholicisme overstijgen. In een tijd waarin verkondigd werd dat er buiten de kerk geen heil te vinden is, vertrouwt hij aan een protestantse vriend toe: "Ik ben hier niet om de Toearegs te beke- ren, maar ik tracht ze te begrijpen... Ik ben er zeker van dat de goede God hen die goed en eerlijk leefden in de hemel

zal begroeten. U bent protestant, T. is ongelovig, de Toearegs zijn moslim; ik ben ervan overtuigd dat God ons allen zal ontvangen als we het verdienen." Het is geen toeval dat juist zendelingen en missionarissen belangrijke impulsen hebben gegeven tot de oecumenische beweging. Zij ontdekten in hun om- gang met mensen uit andere culturen en met een ander geloof, dat God ook daar aanwezig is. God is er eerder dan de missionaris of zending. Vanuit dit

besef kan het niet anders dan dat volge- lingen van Jezus ook over grenzen tus- sen christelijke denominaties heenstap- pen. Gelukkig is de Geest sterker dan de leer. Hij roept ons allen op tot uni- versele broeder- en zusterschap. Het le- ven van Charles de Foucauld kan ons daarover veel leren. ●

Drs. Gerard Moorman is theoloog en secre- taris van het Centraal Missieeraad van de Religieuzen in Nederland (CMBR).

Ken jezelf en wees authentiek

door *Marrit Bassa en Elise Woertman*

Bij het jubileum van het 40 jarig bestaan van de Raad van Kerken in Nederland in 2008 werd aangekon- digd dat de Raad jongerenambas- sadeurs voor de oecumene zou aanstellen. En dat is gebeurd! 15 jongvolwassenen, in de leeftijd van 18-35 jaar, afkomstig uit verschil- lende kerkgenootschappen zijn een jaar lang regelmatig bij elkaar gekomen.

De opdracht was simpel: ontmoet elkaar, wees aanwezig bij oecu- menische activiteiten en schrijf een stuk met elkaar waarin jullie je visie weergeven op jongeren in de kerk en in de oecumene. Onder de bezielen- de leiding van Klaas van der Kamp zijn we zeven keer bij elkaar gekomen en hebben we elkaar ontmoet. Gaandeweg het jaar bleek dat voor ons het meest waardevol en inspirerend te zijn: om el- kaar te ontmoeten, op een open manier uit te wisselen en elkaar te bevragen wat voor ons waardevol is in ons geloof, wat onze inspiratie en motivatie is in de keuzes die we maken, waarom we bij onze diverse kerk horen en wat ons dat geeft. Gedurende het jaar verschoof het accent van praten over oecumene naar het beleven van oecumene. Een van de hoogtepunten daarin was ons geza- menlijk bezoek aan het Syrisch-Ortho- doxe klooster in Glanerbrug.

Op 10 juni hebben we met elkaar ons document met de titel "Een nieuwe ge- neratie over geloof en spiritualiteit" ge- presenteerd in een vergadering van de Raad van Kerken. Daarmee kwam voor ons een einde aan het jaar 'ambassa- deurschap'.

Ambassadeur zijn

Hoewel het fenomeen ambassadeur- schap iets nieuws was voor de Raad van Kerken, verdient het wat ons be- treft een vervolg. Stelt u het zich eens voor: u zit aan tafel met een prote- stant, een katholiek, een oud-katho- liek en een zevendedagsadventist. En u heeft het over zo ongeveer alles wat u bezighoudt en wat ook maar enig- zins met geloof of spiritualiteit te ma- ken heeft. Zo iets is uniek. We zouden het vaker moeten doen! Zo'n mogelijk- heid krijg je niet iedere dag, maar wel als ambassadeur. Het is delen wat je denkt, wat je ervaart, je vragen en be- denkingen en je enthousiasme uiten voor een geloof dat al zo lang mensen- levens bepaalt. Dat delen doe je om el- kaar te bemoedigen, maar ook om er zelf door gevormd te worden. Hoewel wij beiden al eerder aan oecumenische conferenties mee mochten doen, was dit opnieuw erg leerzaam. Het is name- lijk heel makkelijk om altijd je eigen mensen op te zoeken; uit je eigen om- geving, je eigen familie en je eigen kerk. Maar het is goed om over gren- zen heen te kijken en mensen te ont- moeten, jonge mensen die hun geloof op soms heel andere wijze verbinden met hun werk, studie of sociale leven dan jijzelf gewend bent. Met de moge- lijkheden die er tegenwoordig zijn via internationale netwerken op het inter- net wordt deze wereld steeds kleiner. Maar tegelijkertijd ook groter, omdat het altijd diverser is dan je denkt en al- tijd groter omdat het hoofd van deze gemeenschap, Christus zelf, ons altijd overstijgt en één maakt.

Een nieuwe generatie over geloof en spiritualiteit

Bij het lezen van de woorden 'een nieuwe generatie' bekruipt ons soms een merkwaardig gevoel. Enerzijds is er herkenning: ja, wij zijn nieuw en willen onze stem graag laten horen. En anderzijds is er vervreemding: nee, wij zijn niet opeens gekomen, we waren er al en staan in de lange traditie van de kerk voor ons en daarbij: hoe lang zijn wij nog nieuw en jong? En juist deze gedachte maakt dat wat de groep am- bassadeurs te vertellen heeft relevant en zinvol. Wat wij signaleren bij ons- zelf en bij leeftijdsgenoten is het zich bewust zijn van de eigen identiteit. Mensen van tussen de 20 en 35 jaar vinden zo langzamerhand hun plek door studie, relaties en sociale contac- ten. Daarin heeft ook het geloof een plaats en wel een heel eigen plaats. Wij vinden het belangrijk dat er authen- tiek gesproken wordt over het eigen geloof. Dit wekt belangstelling en re- spect bij anderen. Het eigen verhaal mag voorop staan. Wij merken dat er

◆ *Elise Woertman*

in dat verhaal, ook al maken we deel uit van een seculiere samenleving, ruimte mag zijn voor het geloof. Juist omdat dit op een eigen manier ingevuld kan worden.

Dit gegeven vormt een uitdaging voor de kerken van nu. De kerk heeft met haar eeuwenlange traditie en ervaringen de mogelijkheid mensen met hun eigen verhalen in gesprek te brengen op een open manier. Daarbij hoeft de kerk zich niet krampachtig op te stellen en bang te zijn voor haar eigen identiteit. Juist die identiteit, gevat in de gemeenschap en het instituut kerk, is waardevol voor onze generatie. De gemeenschap helpt om je eigen persoon te overstijgen en je een onderdeel te voelen van een 'stroom die de eeuwen door verantwoordelijkheid heeft genomen'. Dit besef relativeert de taak voor mensen afzonderlijk en geeft de moed om het geloofsverhaal van de kerk verder te dragen en over te dragen aan de mensen die we tegenko-

◆ Marrit Bassa

men. Daarbij kunnen oude woorden uit de liturgie een grote rol spelen. Deze woorden dragen dit besef met zich mee.

Getuigen van je geloof

Gelovige jongeren vormen in de seculiere samenleving een minderheid. Hoe we daarmee om zouden moeten gaan hebben we als volgt verwoord: "Jongvolwassenen die bewust kiezen voor de christelijke levensovertuiging, kunnen hun motivatie makkelijker kwijt dan tien jaar geleden. Zij kunnen iemand interesseren door het vertellen van het eigen verhaal. Zij laten leeftijdsgenoten zien dat het geloof over 'echte' dingen gaat, die raken aan de ervaring van menszijn. Geloven staat niet los van je eigen leven of van deze wereld, maar gaat over het leven zoals zich dat aan ons voltrekt, over hoe je je leven kunt leiden." ◉

Drs. Marrit Bassa (protestant) en drs. Elise Woertman (katholiek) waren het afgelopen jaar jongerenambassadeur van de Raad van Kerken.

Een oecumenische leefwijze voor de kerken?

Prof. dr. Henk Timmerman en mr. Frans van der Ven, voorzitter en secretaris van de Raad van Kerken in Oegstgeest, startten in 2009 een onderzoeksproject dat de mogelijkheden om een oecumenische cultuur tussen de kerken te ontwikkelen in kaart wil brengen. In een notitie getiteld 'Een oecumenische leefwijze voor de kerken?' formuleerden ze de uitgangspunten voor dit project.

Wat heeft u bewogen tot dit initiatief?

Ofschoon gesteund door alle christelijke kerken in Oegstgeest, voelt onze actieve Raad van Kerken zich niettemin op een eiland, dat niet echt deel uitmaakt van het vaste land, het eigen leven van die

kerkelijke gemeenschappen. Voor onze kerken vervullen we kennelijk een bijkomende functie en zijn geen core-business, ondanks Christus' nadrukkelijke opdracht om één met elkaar te zijn. Er moet dus meer gebeuren dan discussies op het niveau van geleerden en bestuurders. Er zijn kennelijk voorzieningen nodig om de culturen van die gemeenschappen in een oecumenische zin te beïnvloeden. Wat voor voorzieningen zijn dat en hoe zijn die structureel in die gemeenschappen te verankeren? We willen de bezinning daarover op gang brengen.

In de notitie schrijft u dat de bestaande oecumenische activiteiten van de kerken 'een aanvulling behoeven in de cultuur van iedere kerk'. Wat bedoelt u daarmee?

De betekenis van onze notitie van begin 2009 wordt ons inziens bevestigd door het recente Manifest 'Wij kiezen voor eenheid' dat op 25 juni 2009 werd gepresenteerd en onderschreven

◆ Frans van der Ven

door dertien Nederlandse kerkleiders, waaronder twee rooms-katholieke bisschoppen, de oud-katholieke aartsbischop van Utrecht, de scriba van de PKN, de evangelische voorman ds. Sleebos en dr. Douma, voorganger van de Gereformeerd-vrijgemaakte Kerk in

¹ Wilkin van de Kamp, Joke Tan e.a., *Wij kiezen voor eenheid. Dertien geestelijke leiders onderschrijven het Manifest van Eenheid*. Crosslight Media, Aalten 2009, blz. 12. Zie voor meer informatie, het manifest en de mogelijkheid dit te onderschrijven: www.wijkiezenvooreenheid.nl.

Haarlem. Het slot van dat Manifest luidt: "We willen elkaar oproepen en helpen om elk afzonderlijk en met elkaar een levende gemeenschap te zijn van broeders en zusters, die leven door de Geest van God."¹ Nou, dat vraagt van elke kerk een mentaliteit, een communicatievermogen en een organisatievorm die daar ook op gericht zijn.

Als kernprobleem van oecumenische cultuur benoemt u de relatie tussen de innerlijke gemeenschapsopbouw van iedere kerk en de ontvangende en ontvangelijke openheid naar andere christelijke kerken. Wat zijn uw ervaringen u in de Raad van Kerken in Oegstgeest?

In onze raad zijn de Rooms-katholieke Kerk, de PKN – waaronder de Vereniging van Vrijzinnig Protestanten (VVP) -, de Nederlands Gereformeerde Kerk (NGK) en de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt (GKV, als waarnemer) vertegenwoordigd. Onze ervaringen kunnen worden samengebracht onder de volgende punten.

Samen bidden. Naast incidentele momenten streven we naar een vast jaarrooster van oecumenische diensten met inbreng vanuit de verschillende liturgische tradities. Onze pastores gaan mede voor in elkaars kerken, onze koren zingen er. We respecteren daarbij ieders kerkorde, ook al is die volgens sommigen van ons te beperkend.

Samen werken. Ons uitgangspunt is, dat we samen doen wat we samen kunnen doen. We verzorgen gezamenlijk een programma met activiteiten, die voor iedereen toegankelijk zijn. We geven een gezamenlijk kerkblad uit, waarin naast eigen kolommen voor iedere kerk een algemeen gedeelte staat, waarmee wordt geprobeerd ook randen niet-kerkelijken aan te spreken. Het blad wordt in Oegstgeest huis aan huis gratis verspreid. We verzekeren geza-

menlijk godsdienstonderwijs op de openbare basisscholen en geestelijke verzorging in een grote ziekenhuisinrichting. Gezamenlijk nemen we deel aan de officiële jaarlijkse dodenherdenking door het plaatsen van een kaars. En gezamenlijk richten we ons tot politieke partijen over relevante zaken.

Openheid naar allen van goede wil.

Ons uitgangspunt is respect voor elkaar. Binnen onze Raad zelf leidt dat soms als vanzelf tot indringende gesprekken: we leren van elkaar. Aan onze deelnemende kerken zenden we de ontwerpverslagen van onze vergaderingen toe in de hoop, dat die daar vast punt van bespreking zullen zijn. Met de Gemeente Oegstgeest werken we samen in de organisatie van de Vredesweek.

Onszelf zijn. Dit samen-voelen kan ons leven in onze eigen kerken inspireren en verlevendigen. Overbodige verschillen vallen weg, maar dat vraagt om tijd, vooral emotioneel.

Het kloostermodel van gastvrijheid acht u geschikt en toepasbaar in de oecumenische relaties tussen kerken? Wat zouden de consequenties daarvan zijn als parochies en gemeenten hun oecumenische leefwijze op dit model afstemmen?

Het kloostermodel inspireert ons in zoverre dat daarin enerzijds de eigen spiritualiteit wordt beleefd en anderzijds iedereen van goede wil van harte wordt ontvangen om tot zichzelf te komen, mee te bidden, mee te werken. Een monnik moet zichzelf mede ontwikkelen in het gastvrij ontvangen van anderen. Respect voor het denken en voelen van de ander als uniek schepsel Gods is er de basis van. In beginsel is iedereen welkom in een klooster, zonder het noodzakelijk met alle uitgangspunten van de betreffen-

de orde eens te zijn. Je bent welkom voor een langere of kortere tijd. Je kunt er zijn wie je bent. Je respecteert hun leven en je laat je er geestelijk (en meestal ook materieel!) door voeden.

◆ Henk Timmerman

Kan dat ook in onze kerken? Met Jezus Christus is er altijd meer dat ons bindt dan wat ons scheidt. Ga, al dan niet letterlijk, bij elkaar op bezoek, toon respect, erken dat eenheid niet persé gelijkvormigheid hoeft te betekenen. Sluit niemand op voorhand uit. We verwachten, dat de consequentie van het ontwikkelen van een dergelijke oecumenische cultuur een groter gevoel van geborgenheid, verdraagzaamheid en saamhorigheid in onze Nederlandse samenleving zal zijn. De kerken vormen dan tezamen een levendig getuigenis van de Ene God voor alle mensen. ○

Voor meer informatie over dit initiatief zie het septemnummer van ons digitale tijdschrift *Perspectief* op www.oecumene.nl

Bezoek onze website op: www.oecumene.nl

Colofon

Overeen is het communicatieblad van de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord. Leden, donateurs en parochies ontvangen het blad twee maal per jaar.

Redactie: Geert van Dartel, Mirella van Herp, Leo van Leijzen

Vormgeving: VANDARTEL, Oss

Drukwerk: Van Stiphout, Helmond

Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord

Biltstraat 121
3572 AP Utrecht
T: 030-2326907
E: secretariaat@oecumene.nl
Internet: www.oecumene.nl
ING: 801919
ISSN: 1568-2862

Excommunicatie en oecumene

door dr. Ruud Huysmans

Bij de kwijtschelding van de excommunicatie aan de vier bisschoppen van de Pius X Broederschap van aartsbisschop Lefebvre vroeg de Vereniging aan mij als kerkjurist: speelt excommunicatie ook een rol in de oecumene? Jazeker, op twee wijzen. Vanuit het verleden: zijn christenen van kerken, die van de r. k. kerk vroeger gescheiden zijn, geëxcommuniceerd of niet? En in het heden: als r. k. gelovigen hun kerk verlaten en overgaan naar een andere kerk, worden zij dan geëxcommuniceerd?

Excommunicatie

Even kort iets uit het kerkrecht. De excommunicatie is een kerkelijke straf, die een rooms-katholiek niet uit de r. k. kerk zet, dat kan de kerk niet, Zij verbiedt het vieren en ontvangen van de sacramenten en weert elke bediening in de eredienst af. Zij bant een rooms-katholiek dus uit de sacramenten en hun bediening, als die bisschop of priester is. De straf is medicinaal, dat wil zeggen zij wil een katholiek genezen van zijn strafbaar gedrag. Zij wordt kwijtgescholden, als iemand berouw betoont en zijn leven verbetert. Zij treft concrete personen, niet een gemeenschap als zodanig. Veelal treedt zij van rechtswege in (*latae sententiae*): door het strafbare gedrag zelf loopt een rooms-katholiek de straf op. Daarna kan het bevoegde kerkgezag haar eventueel verklaren en publiek maken. Zij plant zich niet op afstammelingen van een gestrafte voort, zij is niet erfelijk. Op ketterij en schisma als welbewuste, intentionele kerkelijke geloofsmisdrijven staat de vanzelf intredende excommunicatie.

Inzake het verleden

Het r. k. kerkrecht onderscheidt al lang formele kettters en scheurmakers, die persoonlijk en welbewust het geloof of de eenheid aantasten, van materiële: deze leven objectief in een toestand van ketterlij of schisma, maar niet subjectief verwijtbaar. Vaticanum II (1962-1965) borduurde op dit verschil in het Decreet over het Oecumenisme voort: "Maar degenen, die nu in zulke (in het verleden afgescheiden) Gemeenschappen worden geboren en er het geloof in

◆ prof. dr. R. Huysmans

Christus in zich opnemen, kan men de zonde van de afscheiding niet toerekenen. De katholieke Kerk begroet hen daarom met broederlijke eerbied en liefde. Want hen die in Christus geloven en geldig gedoopt zijn, treden in een zekere, zij het niet volkomen gemeenschap met de katholieke Kerk" (n. 3.a). Zonder zonde van afscheiding kan er geen kerkelijk misdrijf zijn, dus ook geen straf daarop (*nullum crimen, nulla poena sine peccato*). Met deze gescheiden broeders en zusters en hun kerken begon de r. k. kerk de oecumenische weg van dialoog en samenwerking. Zij regelde in haar recht, welke gemeenschap in het heilige van eredienst en sacramenten nu wel of niet mogelijk is, laatstelijk in het Oecumenisch Directorium (1993).

Inzake het heden

Mijn Duitse collega kerkjurist H. J. F. Reinhardt is lid van de Internationale Rooms-katholieke – Oud-katholieke Dialoogcommissie (IRAD). In 2005 publiceerde hij een artikel in verband met deze dialoog. Hij ziet een probleem. Ons kerkrecht bepaalt namelijk, dat wie eenmaal door doop of latere toetreding rooms-katholiek is geworden, altijd aan de r. k. kerkelijke wetten gebonden blijft, ook die over de geloofsmisdrijven van schisma en ketterij. Roomskatholieken, die oud-katholiek worden, zijn en blijven juridisch rooms-katholiek. (*semel catholicus, semper catholicus*). Zij staan onder r. k. jurisdictie, gebonden aan haar wetten.

Zij zijn in de ogen van de r. k. kerk scheurmakers (*schismatici*) en/of mogelijk kettters. Zij zijn dus geen gescheiden broeders (*fratres seiuncti*) in de zin van het Decreet over het Oecumenisme. Hiertoe behoren alleen die oud-katholieken, van wie de r. k. (voor)ouders of nog eerder reeds oud-katholiek werden en aan wie de zonde van de afscheiding niet toegerekend kan worden. Aangezien rooms-katholieken, die zelf oud-katholiek werden, als scheurmakers naar r. k. kerkrecht van rechtswege geëxcommuniceerd zijn, gelden voor hen niet de r. k. regels van beperkte gemeenschap in het heilige. De auteur vindt dit een ernstig, onopgelost probleem voor onze omgang met die oud-katholieken, die rooms-katholiek waren.

Overgang naar een andere kerk

Kan een rooms-katholieke gelovige ongestraft zijn kerk verlaten en overgaan tot een andere kerk? Het r. k. kerkrecht laat zich daar niet direct over uit. Wel valt te analyseren, dat dit niet steeds een geloofsmisdrijf hoeft in te houden, noch vanuit de subjectieve intentie van wie die stap zet, noch vanuit de objectieve kant van het niet totaal sluitende systeem van het r. k. kerkrecht. De Charta Oecumenica, Handvest voor groeiende samenwerking van de kerken in Europa, werd in 2001 ook onderschreven door de Raad van de Europese Bisschoppen Conferenties (CCEE). De ondertekenaars verplichten zich om te erkennen: ieder mens kan zijn godsdienstige en kerkelijke binding in vrijheid van geweten kiezen en niemand mag worden gehinderd om uit vrije wil over te gaan tot een andere kerk (n. 2). De Documenten van Freising (1990) en Balamand (1993) van de Gemengde internationale commissie voor de theologische dialoog tussen de r. k. kerk en de orthodoxe kerk zeggen: godsdienstvrijheid van personen en gemeenschappen is een volstrekt te eerbiedigen recht, dat tevens een gave van de Geest is tot opbouw van het Lichaam van Christus. Zij sluit absoluut alle geweld uit, direct of indirect, fysiek of moreel. Daarom moeten christenen vrij, zonder druk van buiten, kunnen beslissen orthodox of roomskatholiek te zijn. In mei 2006 en augustus 2007

spraken volgens persberichten de Wereldraad van Kerken, het Vaticaan en Evangelie- en Pinksterbewegingen over een gedragscode bekerings op basis van godsdienstvrijheid als mensenrecht. Hoever dit project zit, heb ik

niet kunnen achterhalen. Al met al zit het oecumenisch niet stil. Maar hoe de r. k. kerk in haar recht de mogelijkheid voor straffeloze bekerings van haar gelovigen tot andere kerken acht, moet nog blijken. ◉

Dr Ruud G. W. Huysmans is priester van het bisdom Rotterdam, kerkjurist en oud-voorzitter van de St. Willibrordvereniging en de Raad van Kerken in Nederland.

Oecumenisch geloofsgesprek rondom teksten van traditie Oosters christelijk Leerhuis gaat derde jaar in

Heer, wie kan de onmetelijkheid bevatten van wat er te ontdekken valt in één enkel woord uit uw mond?

Wat wij ervan moeten laten liggen, is stukken groter dan wat wij ervan tot ons kunnen nemen

- net als mensen die dorst hebben, bij het drinken uit een bron.

Efrem de Syriër, Commentaar op het Diatessaron

Bovenstaande tekst is leidraad geweest van de afgelopen twee seizoenen Bêt Drāshā ~Oosters christelijk Leerhuis in 's-Hertogenbosch. Dit initiatief wordt gedragen door de Katholieke Vereniging voor Oecumene en de Protestantse Gemeente van 's-Hertogenbosch.

Wij bestuderen teksten uit de verschillende Oosterse tradities. Een enorme schatkist met oude en nieuwe juwelen: teksten van weleer, resp. hedendaagse interpretaties van eeuwenoude liturgische gezangen en gebeden. Ook leren we naar iconen kijken. Ten slotte wonen we vieringen bij van wat in de volksmond 'migrantenkerken' worden genoemd

Leerhuis

Bêt Drāshā is de Syrische naam voor het leerhuis zoals dat bestond in de 'Kerk van het Oosten' van het oude Mesopotamië. Historisch gezien een equivalent van het Bêt ham-Midrāsh (Leerhuis) uit het jodendom, dat in de Oudheid wijd verspreid was in Mesopotamië. Het is met een knipoog naar het oude én huidige joodse Leerhuis dat we bij het Oosters christelijk Leerhuis kozen voor de naam Bêt Drāshā.

Paul van der Waal, toentertijd nog predikant van de Protestantse Gemeente in Den Bosch (en nu krijgsmachtpredikant), volgde leerhuisbijeenkomsten bij rabbijn Tzvi Marx; Marx had zijn christelijk gehoor al vaker aangespoord in de trant van 'ga ook de teksten van jullie eigen rijke traditie 'ns lezen'. En Leo van Leijssen, medewerker

◆ Leo van Leijssen en de predikanten Alice Bremmer en Paul van der Waal (Foto: P. van der Waal)

oosterse kerken van de Katholieke Vereniging voor Oecumene, had van zijn bestuur een studieopdracht gekregen. Hij koos voor het thema: *Wat kan de oosterse c.q. Syrische spiritualiteit betekenen voor ons nu?* Toen wij beiden na een bijeenkomst in Den Bosch tijdens de Bijbelvrijdagse, najaar 2006, wat napraatten, kwamen bovenstaande lijnen samen. Dat was het begin.

Start

Na een voorbereiding eerder in 2007 ging in oktober Bêt Drāshā van start, met zijn eerste seizoen 'De Bijbel en de Syrische christelijke tradities'. Zes avonden lang lezen we teksten van Efrem, Theodorus van Mopsuestia, Jacobus van Saroeg en anderen. We hadden als start voor de Syrische tradities gekozen vanwege hun grote geestelijke rijkdom. Dat bleven we ook in het tweede (afgelopen) seizoen doen, nu rond het thema 'inwijding'.

Er waren deelnemers vanuit verschillende kerken: PKN, remonstrants, rooms-katholiek. Op het moment worden de leerhuisavonden van Bêt Drāshā behalve door de auteurs ook geleid door ds Alice Bremmer, geestelijk verzorger in de ouderenzorg en verbonden aan de Protestantse Gemeente van Den

Bosch. Aline Verbaas, ouderling van de Vughtse Lambertuskerk, maakt met haar praktische ondersteuning eveneens deel uit van het Bêt Drāshā-team.

Voor het nieuwe seizoen maken we de overstap naar de tradities van Kopten en Ethiopiërs, thema: 'Beeld van God!' Ook leeft onder degenen die Bêt Drāshā leiden, een verlangen onze studie- en leeservaringen middels een publicatie vruchtbaar te maken voor een wijder publiek.

Ontmoeting

Nu aan de vooravond van die derde serie avonden is het goed om een stand van zaken op te maken. Waarom gaan we er mee door? Bij de afsluiting van het tweede seizoen hadden we het gevoel in een tijdmachine te zitten. Een winter lang werden teksten bestudeerd die ons hadden ingewijd in Gods geheimen. Mystagogische teksten van Syrische en Antiocheense christenen uit het eerste millennium. Tot slot woonden we een Syrisch-orthodoxe dienst bij in Enschede-Zuid en brachten we een bezoek aan hun nabijgelegen klooster. Heel bijzonder hoe het geloofsgoed van eeuwen oud opeens nabij en bijna tastbaar werd. Een ontmoeting met medechristenen die net als wij drinken uit dezelfde bron. Sa-

men kunnen we nauwelijks bevatten de onmetelijkheid van het woord van God. Droge teksten kregen een gezicht. Werden levend in de ontmoeting.

Dat was een goede ervaring, want gedurende het eerste seizoen bleek welhaast sprake te zijn van vervreemding. Wat moeten we met deze teksten, uit een verre tijd en een ver gebied, waaruit bovendien een theologie naar voren komt waar we niets mee denken te kunnen aanvangen? Wat leveren deze teksten op voor ons geloofsleven, anno nu? Langzaam maar zeker drong tot ons door dat wij onze dikwijls vastgeroeste vooronderstellingen even opzij

moeten zetten, zodat wij de teksten tot ons mogen laten doordringen en we werkelijk geraakt worden. Duidelijk wordt dat er niet sprake is van een eenduidige theologie, maar dat er verschillende scholen, stijlen en interpretaties zijn. Ontsluiting van deze teksten betekent voortdurend jezelf tegenkomen. Welke taal, beelden en vormen maken deel uit van mijn geloofsleven? Hoe beleef ik mijn spiritualiteit? Hoezeer zijn onze gedachten bepaald door onze geschiedenis en traditie? Doen wij recht aan de diepte, de hoogte en de breedte van Gods woord?

We doen de ontdekking dat deze ontmoeting een *boost* betekent om toch

ook weer eens in je eigen (westerse) traditie op zoek te gaan naar inspirerende tradities, teksten en personen. De erkenning volgt dat je in je eigen modaliteit veilig bent, maar dat ontmoeting met de ander juist onderdeel, ja sterker nog: het eigene van je geloofsleven betekent. Niet dat we allemaal hetzelfde denken, maar het is juist tegenovergesteld: we denken en geloven allemaal anders, daarin vinden we elkaar. Zonder deze ontmoeting en 'vervreemding' geen geloofsleven. Zo blijft een en ander vloeiend en levendig. ●

Ds Paul van der Waal en Leo van Leijsen, initiatiefnemers Bêt Drāshā

Opbrengst Actie Irak

In het afgelopen jaar vroeg de Katholieke Vereniging voor Oecumene veelvuldig aandacht voor de situatie van de christenen in Irak. Op de Zondag voor de Oosterse Kerken (10 mei 2009) werd in de katholieke parochies gecolleceteerd voor de projecten van Caritas Irak. De actie werd ook ondersteund door de Syrisch-orthodoxe Kerk in Nederland. De Syrisch Orthodoxe parochies in Nederland brachten een bedrag van € 8.562,- bij elkaar. Ook Cordaid steunde de actie met een bedrag van € 10.000,-. Na aftrek van de kosten kon eind juli 2009 een bedrag van \$ 40.000,- worden overgemaakt naar Caritas Irak. Hartelijk dank aan alle donateurs en parochies die aan deze actie hebben bijgedragen.

Algemene Ledenvergadering en Studiemiddag: 'Getuigen van Christus'

Datum: 6 november 2009,

Huize Mariënborg, 's-Hertogenbosch, St. Janssingel 92, van 10.30 tot 16.30 uur (Kosten studiemiddag: €5,-)

Het bestuur van de Katholieke Vereniging voor Oecumene nodigt u uit voor de Algemene Ledenvergadering op vrijdag 6 november. In de ochtend vindt de huishoudelijke vergadering plaats. Het bestuur legt op de ledenvergadering verantwoording af over het beleid in het afgelopen jaar en presenteert de begroting van 2010. Ook vindt de verkiezing van nieuwe bestuursleden plaats. Leden kunnen zich kandidaat stellen voor een bestuurslidmaatschap. Hun kandidatuur dient door ten minste vijf leden van de vereniging ondersteund te worden en dient uiterlijk 20 oktober bij het bestuur bekend te zijn.

's-Middags kunt u deelnemen aan de studiemiddag 'Getuigen van Christus' die de vereniging organiseert in het kader van Edinburgh 2010. Mgr. dr. E. de Jong, hulpbisschop van Roermond, zal vanuit zijn verantwoordelijkheid spreken over de opdracht om vandaag getuige van Christus te zijn. Prof. dr. Rogier Van Rossum, missioloog, zal spreken over de ontwikkeling in het verstaan van missie in de afgelopen eeuw. Ds. A. van Heusden, directeur van de Evangelische Alliantie, zal ingaan op de oecumenisch-missionaire opdracht in de 21^e eeuw.

Oosters Leerhuis

Bêt Drāshā. Oosters christelijk Leerhuis

«Naar Zijn beeld en gelijkenis»

Kennis van God en mens bij de christenen van de Alexandrijnse tradities

De kerken van Egypte en Ethiopië staan in de grote traditie van christelijk Alexandrië. Alexandrië staat tevens voor de christelijke 'gnosis'. We lezen gedurende zeven avonden gezamenlijk spirituele teksten over God en mens: van Philo, Origenes, Athanasius, Antonius, de huidige Ethiopische traditie en de moderne auteur Matta el-Miskien.

Donderdagavond 15 okt 2009, 19 nov, 14 jan 2010, 11 febr, 11 mrt, 15 apr en 20 mei, 19.45-22.15 u in Franciscushuis (vlakbij CS), Van der Does de Willebois-singel 11, 's-Hertogenbosch.

Kosten (excl. de excursie): €45,-

Excursie (€10 extra): Koptische Kerk, Eindhoven, zondag 14 maart 2010.

Opgeven vóór 10 oktober: secretariaat@oecumene.nl, 030-2326907

